

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Панайот Д. Карагъзов,
преподавател по история на славянските литератури в
Софийския университет „Св. Климент Охридски”

за дисертационния труд за присъждане на научната степен
„доктор на филологическите науки”

„Български/булгарски образи в рускоезична среда” от

д-р Камен Василев Михайлов,

доцент в Института по литература към БАН

Камен Михайлов е доцент в секцията по Литература на Българското възраждане на Института за литература на БАН. През 1988 г. той защитава дисертационния труд “Жанрови проблеми в творчеството на Петко Рачов Славейков” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” (някогашното “кфн”), а през 2001 г. въз основа на хабилитационния труд „Текст и контекст у Ботев” е избран за научен сътрудник II степен (понастоящем – „доцент”). Автор е на монографиите „Пенчо Славейков – поетически послания”, 2002 и „Текст и контекст у Ботев”, 2004, както и на над четиридесет студии и статии, публикувани на български и руски език в България, Русия и Украйна.

Представеният за публична защита дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на филологическите науки” „Български/булгарски образи в рускоезична среда” от доц. д-р Камен Михайлов е с обем над 624 компютърни страници и се състои от Увод, Три части, всяка една от които е вътрешно разчленена на подглави (емоционално и научно), Заключение и Списък на използваната литература на кирилица и латиница, в която значителен дял заемат първични източници от периода 15-18 век. Наред с цитираните в текста източници, многобройните бележки под линия дават допълнителна информация и авторски коментари по разглежданите проблеми.

Основен изследователски обект на дисертационния труд са образи (текстове, персоналии, събития, визуален и разпевен богослужебен материал),

възприети и трайно утвърдени в рускоезична среда през периода 8-20 век, с особен оглед на тяхната рецепция и трансформация през съответните развойни етапи на Руската държава. Интердисциплинарният материал е интерпретиран основно чрез средствата на сравнителната текстология и културология като дисертантът насочва своето внимание от изворите и тяхната първоначална рецепция в рускоезична среда към последвалите съзнателни и подсъзнателни техни изменения, като са потърсени идеологическите мотиви за настъпилите трансформации.

Сърцевината на първата част, озаглавена „Историко-филологически комплекс”, е образът на старобългарския език като главен инструмент, въздействащ върху руското масово и елитарно съзнание. Обърнато е специално внимание, че благодарение на достигналите до Русия първи богослужбени текстове руският език от устно средство за битово общуване еволюира в пълноценен писмен богослужебен и литературен език. Въз основа на анализите на Господната молитва, Псалтира, Изборното евангелие, Юридическите и летописните сводове (на цар Симеон) руският език достига висша абстрактна изразност в областта на сакралното и художествената словесност. Дисертантът за пръв път в българската медиавистика въвежда жанровия комплекс на *азбуковниците* (16-18 в.), които наред с лингвистичните и етимологичните обяснения включват кратки географски, исторически и др. реалии, а също така и неизследваните от наши учени руски исторически календари. В тази част за пръв път са разгледани исторически трудове, отразяващи българската история, сред които се открояват малкопознатите трудове на Герхард Милер и Йоан Щритер, на когото „е съдено да стане изпълнител на мащабния проект на Петър I, продължен впоследствие от Екатерина II, за поставяне на руската имперска вътрешна и външна политика върху научна основа. Проектът изисквал целенасочен, методичен и конкретен подход към всички народи и държави, намиращи се в съседство с Русия, или пък имащи тесни политически, династически и търговски отношения с нея”. В нова светлина са представени българистичните изследвания на Юрий Венелин и е отдадено заслуженото научно признание на славистите (филолози и историци) от малоруски произход (И. Срезневски, О. Бодянский и др.). Интерес представлява съпоставката на историографските виждания на Михайло Ломоносов, Блазиус Клайнер и Паисий Хилендарски. Отделна подглава е посветена на българските архиереи (от Михаил

до Григорий Цамблак), управлявали през дълъг период Киевската митрополия. Камен Михайлов е издирил и коментирал около 70 картини с български сюжети, чрез които масово се разпространява и утвърждава образът на България и българите в руска среда. Частта завършва с глава, посветена на унищожаването на българските „места на паметта“ (жития, месецослови, азбуковници и пр.). В тази глава доц. Михайлов прави хронологичен преглед на унищожените, самоунищожените и изчезналите писмени паметници, зафиксирани историческата и художествената памет, чиято ликвидация „протича във всички етносреди, в това число и в българската, и то по няколко направления“, започвайки с унищожените по нареждане на княз Борис-Михаил „врязвани върху дъсчени и глинени носители“ ~~за~~ сведения за прабългарското минало, преминавайки през осъществяването на великогръцките и великосръбските идеи, и достигайки до научната експедиция и заключения на Виктор Григорович.

Втората част на труда, озаглавена „Етнорецепция“, разглежда отрицателните образи на българите/*българите*, сред които са: образът на врага, на антихриста (Михаил Шишман), на недостойния пастир (Киприан), на натрапника и на вероотстъпника (Григорий Цамблак и Констанцкия събор, Теодосий, Киприан), на неуспешния владетел, който „не възниква вследствие на пряко наблюдение, обратно – той е книжен, в определена степен въобразен, и представя историческите конструкции на времето от съответните произведения“ (Борис II, Самуил), и на владетеля еретик^{МИХАИЛ} (Петър). Направен е пространен коментар на рецепцията на богомилството в рускоезична среда и напълно отрицателното мнение за първия и най-масов средновековен опит за теологическа корекция на християнството. Представено е как „пропускането“ на описание на възлови събития и битки (като разгрома на Латинската империя) индиректно подсилва негативната представа за българската история. В тази част под формата на мини-хроника са проследени войните на руските князе срещу Волжско-Камска България в периода 10-16 в. и връзката между двете Българии – Волжката и Дунавската. Дадени са нови сведения за ученика на Григорий ^{АКИНДИН} ~~Синаит~~ – митрополит Киевски и на Вся Руси Теодорит. Дисертацията обсъжда въвеждането на четири „неизвестни“ произведения на Киприан и Григорий Цамблак. В края на частта са представени възприятията на българската безпросветна маса от руски пътешественици и учени, които посещават

земите ни през 19 в. Тази част всъщност рамкира цялостното повествование, в чието начало се разглеждат проникналите в руска среда български феномени, а в неговия край - тяхната закърнялост след многовековното турско робство.

Третата глава („Етнорецепция. Възстановени образи“) е свособразен контрапункт на предходната и в нея са представени положителните образи на Българската държава и българите, сред които картината на Търновската митрополия и Света Гора, събирателният образ на апостола-мисионер, на писателя и духовния покровител-светеца (св.св. Кирил и Методий), на покръстителя (Борис), на покровителя (св. Иван Рилски), на българските епископи в Киев и др. Камен Михайлов представя куриозното преобразяване на етническите гърци Софроний и Йоаникий Лихуди и Теофилакт Български в представители на българската апостолска и църковно-градивна дейност. Двамата братя са основатели на Московската Славяно-Греко-Латинска академия, с богата книжовна дейност, а така също така и техният отпор срещу настъпателния (полски) католицизъм. Представено е как Теофилакт Български в качеството му на тълковател на Евангелието придобива широка популярност в руската книжнина.

Желая да подчертая, че дисертацията е базирана върху конкретен словесен и визуален материал, намиращ се в руски архиви, като до повечето от изследваните текстове дисертантът е имал пряк достъп. В хода на труда К. Михайлов се придържа към принципите на индуктивността и обективността и се въздържа от изкушаващи необосновани твърдения и предположения. Анализираният материал потвърждава тезата на словашкия компаративист Диониз Дюришин, че в процеса на рецепцията водещо и определящо място играе приемащата страна. Доц. Камен Михайлов доказва, че доколкото българските феномени проникват в рускоезична среда по времето, когато руската писмена култура тепърва се оформя, първоначално те се възприемат масово и безкритично, но на по-късен етап те планомерно и системно се видоизменят, маргинализират, унищожават, трансформират от чужди в свои или дори от положителни се превръщат в отрицателни, обслужвайки моментните нужди на руската държавност.

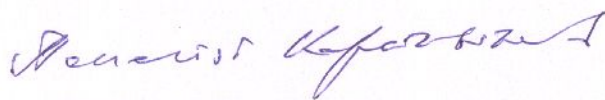
Поради огромния обем информация, който включва, в изследването „Български/български образи в рускоезична среда“ са проникнали известни

фактически и ортографски грешки, чието отстраняване е наложително преди превръщането на дисертацията в монографичен труд.

Въз основа на посочените и редица други неупоменати в становището научни приноси на дисертационния труд „Български/булгарски образи в рускоезична среда” без никакво колебание предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да присъдят на доц. д-р Камен В. Михайлов научната степен „доктор на филологическите науки”.

П.П. Заявявам, че представеният автореферат пълно и адекватно отразява съдържанието, смисъла и приносните моменти на дисертационния труд.

София, 28.08.2012 г.

Проф. дфн Панайот Карагъзов